

Baltijos šalių konstituciniai saugumo pagrindai

Emilis Galminas, Emilius Klarenbeek

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto 2-o kurso studentai

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: emilis.galminas@tf.stud.vu.lt, emilius.klarenbeek@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinė kuratorė doc. Agnė Juškevičiūtė-Vilienė

El. paštas: agne.juskeviciute-vilienne@tf.vu.lt

Santrauka. Straipsnyje lyginamuoju ir doktrininio metodu analizuojami Baltijos valstybių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos – konstituciniai saugumo pagrindai, suprantami kaip konstitucinės santvarkos stabilumo, valdžių padalijimo principo ir teisinės valstybės apsaugos sistema. Tyrimo objektas – trijų valstybių konstitucinės normos, konstitucinių (aukščiausiųjų) teismų jurisprudencija bei doktrina, apibrėžiančios pagrindinių valstybės institucijų vaidmenį užtikrinant konstitucinį saugumą. Analizė parodė, kad visose trijose šalyse konstitucinis saugumas grindžiamas tais pačiais konstituciniais principais, tačiau institucinis šių principų įgyvendinimas skiriasi: Lietuvoje akcentuojamas Seimo, Vyriausybės, Konstitucinio Teismo ir Respublikos Prezidento funkcijų balansas; Estijoje vidaus saugumą formuoja Vyriausybė ir Riigikogu, konstitucinę priežiūrą vykdo Aukščiausiasis Teismas (Riigikohus), o Prezidento vaidmuo yra reprezentacinis ir kontrolinis; Latvijoje saugumo politiką formuoja Saeima ir Ministru kabinetas, konstitucinę kontrolę užtikrina Satversmės Tiesa, o Prezidentas dalyvauja gynybos, įstatymų promulgacijos ir užsienio politikos srityse. Tyrimas patvirtina, kad Baltijos valstybių konstitucinė saugumo doktrina yra nuosekli ir grindžiama teisės viršenybės bei suvereniteto apsaugos principais.

Pagrindiniai žodžiai: konstitucinis saugumas, valdžių padalijimas, suverenitetas, Baltijos valstybės, konstitucinė priežiūra, teisės viršenybė.

Įvadas

Valstybės saugumas šiuolaikinėje konstitucinėje teisėje nebėra suprantamas vien kaip karinės ar politinės gynybos klausimas – jis vis dažniau analizuojamas kaip konstitucinės santvarkos stabilumo, demokratijos, teisės viršenybės ir valdžių padalijimo principų apsaugos sistema. Šis požiūris ypač aktualus Baltijos valstybėms, kurios, turėdamos panašią istorinę okupacijos patirtį ir geografiškai būdamos arti Rusijos

Federacijos, susiduria su nuolatinėmis išorinėmis ir vidinėmis saugumo grėsmėmis. Rusijos karinė agresija prieš Ukrainą, hibridinės grėsmės, energetinio ir informacinio saugumo iššūkiai bei geopolitiniai ginčai išryškino konstitucinių saugumo mechanizmų svarbą ir jų praktinio veikimo ribas.

Pagal Jungtinių Tautų Chartijos 1 straipsnio 1 dalį valstybės turi pareigą palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą. Šiuo metu šios pareigos turinys yra išbandomas konkrečiose tarptautinėse situacijose, todėl Baltijos valstybių konstituciniai saugumo pagrindai tampa ne tik nacionalinės teisės, bet ir regiono bei tarptautinio konstitucionalizmo diskusijų objektu. Nepaisant bendrų istorinių ir geopolitinių prielaidų, šių valstybių konstitucinės nuostatos saugumo srityje pasižymi skirtingais instituciniais sprendimais bei doktrininiiais akcentais, kurių lyginamoji analizė leidžia atskleisti tiek bendrus modelius, tiek nacionalinius ypatumus.

Temos aktualumą lemia tai, kad Baltijos valstybių konstituciniai saugumo pagrindai iki šiol mokslinėje literatūroje dažniausiai nagrinėjami fragmentiškai – atskirai pagal kiekvienos valstybės teisinę sistemą, be nuoseklios lyginamosios analizės, apjungiančios konstitucinę normą, jurisprudenciją ir institucinę praktiką. Šio darbo mokslinis naujumas – sisteminga trijų valstybių konstitucinių saugumo pagrindų analizė, atskleidžianti pagrindinių institucijų konstitucinį vaidmenį užtikrinant valstybės saugumą bei konstitucinę santvarką.

Darbo tikslas – iširti ir palyginti Baltijos valstybių konstitucinius saugumo pagrindus, atskleidžiant pagrindinių valstybės institucijų konstitucinius įgaliojimus užtikrinant valstybės saugumą ir konstitucinės santvarkos stabilumą.

Šiam tikslui pasiekti keliama šie uždaviniai:

1. Išanalizuoti Lietuvos, Latvijos ir Estijos konstitucinius saugumo pagrindus, identifikuojant pagrindines valstybės institucijas ir jų konstitucinius įgaliojimus saugumo srityje.
2. Lyginamuoju metodu nustatyti Baltijos valstybių konstitucinių saugumo modelių bendrus bruožus ir nacionalinius ypatumus.
3. Įvertinti, kaip Baltijos valstybių konstituciniai saugumo pagrindai pasireiškia jų pozicijose dėl aktualiausių tarptautinių saugumo klausimų (Rusijos agresijos Ukrainoje, Izraelio–Palestinos konflikto ir Grenlandijos klausimo).

Tyrimo objektas – Lietuvos, Latvijos ir Estijos konstituciniai saugumo pagrindai bei juos aiškinanti konstitucinė jurisprudencija ir mokslinė teisės doktrina.

Tyrimo metodai. Darbe taikomas doktrininis metodas, kuriuo analizuojami konstituciniai aktai, konstitucinių teismų jurisprudencija ir teisės mokslo doktrina, identifikuojant „konstitucinio saugumo“ sąvokos turinį. Sisteminis metodas naudojamas atskirų konstitucinių normų tarpusavio ryšiams atskleisti bei jas susieti su valdžių padalijimo ir teisinės valstybės principais. Lyginamasis metodas taikomas pagal aiškius kriterijus: (i) konstitucinis saugumo užtikrinimo modelis (parlamentinis, mišrus); (ii) parlamento, vykdomosios valdžios, valstybės vadovo ir konstitucinės priežiūros

institucijos vaidmuo; (iii) ekstremaliųjų ir karo padėties režimų reglamentavimas; (iv) konstitucinės priežiūros institucijos vaidmuo saugant konstitucinę santvarką. Funkcinis metodas leidžia įvertinti, kaip konstituciniai saugumo mechanizmai veikia praktikoje – tiek nacionaliniu lygmeniu (per jurisprudenciją bei oficialius valstybės dokumentus), tiek tarptautinėje plotmėje, analizuojant oficialius valstybių institucijų pareiškimus dėl aktualių tarptautinių saugumo klausimų.

Tyrimo šaltiniai. Tyrimas grindžiamas nacionaliniais konstituciniais teisės aktais (Lietuvos Respublikos Konstitucija, Latvijos Respublikos Satversmė, Estijos Respublikos Konstitucija), konstitucinių ir aukščiausiųjų teismų praktika, tarptautiniais teisės aktais bei specialiąja teisės mokslo literatūra, nagrinėjančia konstitucinį saugumą, valdžių padalijimą ir demokratinės santvarkos apsaugą Baltijos valstybėse. Tarptautinių pozicijų analizei naudojami oficialūs valstybės institucijų ir aukščiausių pareigūnų pareiškimai.

1. Lietuvos konstituciniai saugumo pagrindai

1.1. Vidaus politikos institucijų vaidmuo

Valstybės saugumas yra neatsiejamas nuo konstitucinės santvarkos, nes Konstitucija nustato valstybės institucijų pagrindus, jų tarpusavio sąveiką ir atsakomybę už vidaus stabilumo užtikrinimą¹. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucija galima išskirti tris pagrindines sritis, kuriose įgyvendinami konstituciniai saugumo pagrindai: vidaus politika, teisminės valdžios funkcija konstitucinės priežiūros srityje bei Respublikos Prezidento įgaliojimai ir užsienio politika. Pagrindinės vidaus politiką užtikrinančios institucijos – Vyriausybė ir Seimas.

Vyriausybė pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 94 straipsnio 1 dalį „tvarko krašto reikalus, saugo Lietuvos Respublikos teritorijos neličiamybę, garantuoja valstybės saugumą ir viešąją tvarką“². Vadovaujantis šia nuostata, Vyriausybė ne tik vykdo įstatymus, bet ir aktyviai koordinuoja nacionalinio saugumo politiką. Krašto apsaugos ministerija paskelbtose strateginėse nuostatose nurodo, kad jos pagrindinis tikslas saugumo srityje yra užtikrinti atgrasymą nuo ginkluoto Lietuvos užpuolimo, o ginkluotos agresijos atveju – apsaugoti Lietuvos nepriklausomybę, suverenitetą ir teritorinį vientisumą.

Lietuvos nepriklausomybę, suverenitetą ir teritorinį vientisumą saugo ir Seimas. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 67 straipsnio 20 dalį Seimas „įveda tiesioginį valdymą, karo ir nepaprastąją padėtį, skelbia mobilizaciją ir priima sprendimą

¹ PUKENAS, Robertas (2017). The Strategy of Lithuanian State Security in the 21st Century. European Scientific Journal, ESJ, 2017-07-31.

² Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės žinios, 1992, 33-1014.

panaudoti ginkluotąsias pajėgas“. 2002 m. Seimo nutarimu patvirtintoje Nacionalinio saugumo strategijoje įtvirtinta pozicija, kad „Lietuvos Respublika savo nacionalinį saugumą suvokia kaip sutelktomis Lietuvos valstybės ir piliečių pastangomis vykdomą valstybingumo ir demokratijos plėtrą bei stiprinimą, tautos saugaus būvio ir valstybės vidaus bei išorės saugumo užtikrinimą, kiekvieno potencialaus užpuoliko atgrasymą, Lietuvos Respublikos nepriklausomybės, teritorijos vientisumo ir konstitucinės santvarkos gynimą“³. Vyriausybės ir Seimo konstituciniai įgaliojimai vidaus politikos srityje yra esminiai užtikrinant valstybės vidaus stabilumą, demokratinės santvarkos tęstinumą bei veiksmingą Lietuvos Respublikos nepriklausomybės ir konstitucinių saugumo pagrindų apsaugą.

1.2. Teisminės valdžios vaidmuo užtikrinant konstitucinį saugumą

Antrąją konstitucinio saugumo sritį formuoja Konstitucinis Teismas. Konstituciniai saugumo pagrindai apima tiek žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, tiek valstybės suvereniteto užtikrinimą. Pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnį „Konstitucinis Teismas sprendžia, ar įstatymai ir kiti Seimo aktai neprieštarauja Konstitucijai, o Prezidento ir Vyriausybės aktai – neprieštarauja Konstitucijai arba įstatymams“. Konstitucinės kontrolės kontekste itin svarbus valdžių padalijimo principas, kuris yra vienas iš konstitucinės santvarkos pagrindų ir kyla iš Lietuvos Respublikos Konstitucijos 5 straipsnio. Konstitucinis Teismas yra pažymėjęs, kad valdžių padalijimo principas yra vienas esminių Konstitucijos principų, be kurio nebūtų užtikrintas nei demokratinis valdymas, nei konstitucinis saugumas.

Šio principo svarbą pabrėžia ir buvęs Konstitucinio Teismo pirmininkas D. Žalimas: „<...> kaip ir Vakarų valstybėse, mūsų šalyje yra įtvirtintas valdžių padalijimo principas ir kiekviena iš trijų valdžių: įstatymų leidybos, vykdomoji ir teisminė valdžia atlieka savo funkcijas. O teisminės valdžios funkcija – pirmųjų dviejų valdžių kontrolė. <...> Tokios iniciatyvos, kai siekiama šią kontrolės funkciją apriboti, <...> primena nostalgiją seniems sovietų okupacijos laikams, kai iš tiesų politinė okupacinė valdžia buvo niekieno nekontroliuojama, nes teisminės kontrolės tada neįmanoma buvo įsivaizduoti“⁴. Taigi Konstitucinis Teismas, vykdydamas konstitucinės kontrolės funkciją ir užtikrindamas valdžių padalijimo principo įgyvendinimą, sudaro esminę konstitucinio saugumo garantiją, saugančią demokratinę santvarką, žmogaus teises ir valstybės teisinį stabilumą.

³ Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimas Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2002, 56-2233.

⁴ IGORIUS, Algirdas (2015-08-31). D. Žalimas: politikų iniciatyvos primena nostalgiją sovietų laikams. Delfi [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/law/d-zalimas-politiku-iniciatyvos-primena-nostalgija-sovietu-laikams-68867478>.

1.3. Respublikos Prezidento įgaliojimai ir užsienio politika

Trečioji sritis, užtikrinanti konstitucinius saugumo pagrindus, yra Respublikos Prezidento institucija. Analizuojant Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnį, teigtina, kad Prezidento funkcijos užtikrinant saugumą yra esminės – pradedant pareiga spręsti pagrindinius užsienio politikos klausimus ir, esant reikalui, skelbti nepaprastąją padėtį. Prezidentas taip pat turi teisę vetuoti Seimo priimtus įstatymus.

Kita svarbi Prezidento funkcija yra skiriamoji. Pagal Konstituciją Prezidentas skiria generalinį prokurorą, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjus ir pirmininką, taip pat kitus teisėjus, teikia Seimui Vyriausybės vadovo kandidatūrą. Skiriamoji funkcija užtikrina valdžių padalijimo principo veikimą ir saugo nuo valdžios koncentracijos.

Trečioji Prezidento funkcija – užsienio politikos formavimas, kurią įgyvendinti padeda Užsienio reikalų ministerija. Remiantis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 2 dalimi, Prezidentas pasirašo tarptautines sutartis. Atsižvelgiant į Konstitucijos 135 straipsnį, Lietuvos užsienio politika grindžiama tarptautinės teisės principais, taikiau bendradarbiavimu ir valstybės saugumo užtikrinimu. Apibendrinant teigtina, kad Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas vykdomąją, skiriamąją ir užsienio politikos funkcijas, atlieka reikšmingą konstitucinį vaidmenį užtikrinant valstybės suverenitetą, valdžių padalijimo principo veikimą ir Lietuvos Respublikos saugumą tarptautinėje erdvėje.

2. Estijos konstituciniai saugumo pagrindai

2.1. Vidaus politikos institucijų vaidmuo

Estijos Konstitucijoje, kaip ir Lietuvos Konstitucijoje, galima išskirti tris pagrindines konstitucinio saugumo sritis. Pirmoji – vidaus politika. Pagrindinės dvi institucijos, įgyvendinančios Estijos vidaus politiką, yra Vyriausybė (est. Valitsus) ir Parlamentas (est. Riigikogu). Vyriausybę sudaro daugelis ministerijų, tačiau vidaus politikos srityje svarbiausia yra Vidaus reikalų ministerija, kurios pagrindinis tikslas – apsaugoti valstybės sienas ir užtikrinti viešąją tvarką. Šios kompetencijos siejamos su Estijos Konstitucijos 1 ir 2 straipsniuose įtvirtintais pagrindiniais saugumo elementais – valstybės sienų vientisumu ir suverenitetu⁵. Riigikogu, kaip įstatymų leidžiamoji valdžia, taip pat užtikrina konstitucinio saugumo pagrindus: leidžia įstatymus, renka Prezidentą, skelbia mobilizaciją ir nepaprastąją padėtį. Remiantis Estijos Vyriausybės patvirtinta Nacionalinio saugumo koncepcija, Estija tvirtai gina savo konstitucinę santvarką ir vidaus taiką, ryžtingai užkerta kelią priešiškų specia-

⁵ Estijos Respublikos Konstitucija. Estijos Respublikos piliečių priimta 1992 m. birželio 28 d. referendume. Riigi Teataja, RT 1992, 26, 349.

lijų tarnybų ir nevalstybinių veikėjų veiklai, korupcijai, radikalizacijai, smurtiniam ekstremizmui, terorizmui ir jo finansavimui, pinigų plovimui bei organizuotam nusikalstamumui. Taigi Vyriausybės ir Parlamento konstituciniai įgaliojimai sudaro esminį Estijos konstitucinio saugumo pagrindą, užtikrinantį valstybės suverenitetą, teritorinį vientisumą, viešąją tvarką ir konstitucinės santvarkos stabilumą.

2.2. Teisminės valdžios vaidmuo užtikrinant konstitucinį saugumą

Antroji sritis, užtikrinanti konstitucinius saugumo pagrindus, yra Estijos Aukščiausiasis Teismas (est. Riigikohus), kuris kartu veikia ir kaip konstitucinis teismas. Estijos Konstitucijos (Põhiseadus) 3 straipsnyje įtvirtinta, kad „valstybės valdžia įgyvendinama tik remiantis Konstitucija ir įstatymais, kurie jai neprieštarauja“. Plačiau pripažinti tarptautinės teisės principai yra neatskiriama Estijos teisinės sistemos dalis. Pagal Konstitucijos 4 straipsnį Riigikogu, Prezidento, Vyriausybės ir teismų veikla organizuojama pagal valdžių padalijimo ir pusiausvyros principus; pagal 10 straipsnį – teisės, laisvės ir pareigos neatmeta kitų teisių, kylančių iš Konstitucijos dvasios ir atitinkančių žmogaus orumo bei demokratinės teisinės valstybės principus. Riigikohus Konstitucinės priežiūros kolegijos nutarime⁶ teismas išaiškino, kad pagal Estijos Konstitucijos 15 straipsnio 2 dalį teismai privalo tikrinti normų atitiktį Konstitucijai ir netaikyti normų, kurios jai prieštarauja. Dėl šių priežasčių Estijos Aukščiausiasis Teismas (Riigikohus), vykdydamas konstitucinę priežiūrą ir užtikrindamas valdžių padalijimo bei teisės viršenybės principų laikymąsi, atlieka esminį vaidmenį saugant konstitucinę santvarką, žmogaus teises ir Estijos Respublikos konstitucinį saugumą.

2.3. Respublikos Prezidento įgaliojimai ir užsienio politika

Estijos konstitucinėje sistemoje Prezidentas yra valstybės vadovas. Jo funkcijos daugiausia yra reprezentacinės, o ne politinės, todėl Estijos Prezidento vaidmuo saugumo srityje yra netiesioginis, tačiau esminis konstitucinio stabilumo aspektu. Remiantis Estijos Konstitucijos 107 straipsniu, „Prezidentas gali neskelti Riigikogu priimto įstatymo ir gali jį, kartu su motyvuotu sprendimu, grąžinti Riigikogu naujam svarstymui per 14 dienų nuo įstatymo gavimo. Jei Riigikogu dar kartą priima grąžintą įstatymą nepakitusios formos, Prezidentas privalo jį paskelbti arba gali kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą su prašymu pripažinti įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai. Jei Aukščiausiasis Teismas pripažįsta įstatymą prieštaraujančiu Konstitucijai, Prezidentas įstatymo neskelbia“. Nors Estijos užsienio politiką formuoja Vyriausybė ir Parlamentas, Prezidentas taip pat atlieka svarbų vaidmenį: atstovauja

⁶ Estijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 7 d. nutarimas. Riigikohus, 3-4-1-22-09.

Estijai tarptautiniuose santykiuose, priima ir akredituoja užsienio diplomatinis atstovus, pasirašo tarptautines sutartis, užtikrindamas tarptautinių sprendimų konstitucinį legitimumą, tačiau nedalyvauja formuojant jų politinį turinį. Pagal Užsienio santykių įstatymo 4 straipsnį „užsienio santykius vykdančios institucijos yra: Riigikogu, Respublikos Prezidentas, Respublikos Vyriausybė, Užsienio reikalų ministerija ir kitos valstybės institucijos bei savivaldybės pagal savo kompetenciją“⁷. Taigi Estijos Respublikos Prezidentas, įgyvendindamas konstitucinės kontrolės inicijavimą, įstatymų promulgavimą ir reprezentacines užsienio politikos funkcijas, veikia kaip konstitucinio stabilumo garantas, užtikrinantis valstybės saugumo sprendimų atitiktį Konstitucijai.

3. Latvijos konstituciniai saugumo pagrindai

3.1. Vidaus politikos institucijų vaidmuo

Latvijos konstitucinėje doktrinoje konstitucinis saugumas suprantamas kaip valstybės demokratinės santvarkos, konstitucinės tapatybės ir institucinės sistemos stabilumo apsauga. Saugumas nėra traktuojamas vien kaip karinė ar politinė funkcija – jis integruojamas į teisinės valstybės ir demokratijos principų sistemą. Latvijos profesorius J. Pleps pabrėžia, kad saugumas Latvijos teisėje yra normatyvi, o ne tik politinė kategorija, kuri turi būti aiškinama per Satversmės vertybes ir konstitucinius principus⁸. Vidaus politika saugumo srityje turi būti orientuota ne tik į grėsmių neutralizavimą, bet ir į demokratinės santvarkos atsparumą.

Pagal Satversmę Saeima yra vienintelė įstatymų leidžiamoji institucija, kuri nustato teisinius pagrindus vidaus saugumo politikai – tai apima nacionalinio saugumo, viešosios tvarkos, ekstremaliųjų situacijų ir saugumo institucijų veiklos reglamentavimą⁹. Konstitucinio saugumo požiūriu tai reiškia, kad visa vidaus saugumo politika turi būti paremta parlamentine valia, o bet kokie pagrindinių teisių ribojimai ar ypatingi saugumo režimai gali būti nustatomi tik įstatymu. Ministrų kabinetas pagal Satversmę yra aukščiausia vykdomosios valdžios institucija, atsakinga už įstatymų įgyvendinimą ir valstybės administracijos organizavimą. Vidaus saugumo srityje Vyriausybė koordinuoja policijos, saugumo tarnybų, civilinės gynybos ir kitų institucijų veiklą; ji inicijuoja ir įgyvendina ekstremalias situacijas, tačiau negali veikti savarankiškai be Parlamento pritarimo.

J. Pleps pabrėžia, kad krizės metu vykdomoji valdžia neturi „konstitucinės laisvės

⁷ Estijos Respublikos užsienio santykių įstatymas. 2006 m. birželio 15 d. Riigi Teataja, RT I 2006, 32, 248.

⁸ PLEPS, Jānis (2022). Sabiedrības drošība. Jurista Vārds, 2022-02-15, Nr. 7 (1221), 104–105 lpp.

⁹ Latvijos Respublikos Konstitūcija (Satversme). Latvijos Respublikos Steigiamojo Seimo priimta 1922 m. vasario 15 d. Likumi, 1922, Nr. 48-42221.

zonos“ – priešingai, jos veiksmi turi būti dar griežčiau kontroliuojami¹⁰. Vyriausybė dažnai remiasi nacionalinio saugumo argumentais, tačiau, kaip pažymi J. Pleps, šie argumentai negali pateisinti teisinės valstybės principo paneigimo. Apibendrinant teigtina, kad Latvijos vidaus saugumo politika, grindžiama Saeimos parlamentine valia ir Ministrų kabineto konstituciškai apibrėžtais įgaliojimais, Latvijos konstitucinėje doktrinoje suvokiama kaip teisinės valstybės ir demokratinės santvarkos apsaugos priemonė, kurioje saugumo argumentai negali paneigti Satversmėje įtvirtintų konstitucinių principų.

3.2. Teisminės valdžios vaidmuo užtikrinant konstitucinį saugumą

Pagal Latvijos Respublikos Satversmę teisminė valdžia yra savarankiška ir nepriklausoma valstybės valdžios šaka, kurios pagrindinė funkcija – užtikrinti teisės viršenybę ir konstitucinės santvarkos stabilumą. Konstitucinio saugumo požiūriu teismai veikia kaip institucinė atsvara politinei valdžiai, ypač tais atvejais, kai vidaus saugumo interesai gali konfliktuoti su pagrindinėmis teisėmis ar demokratiniiais principais.

Satversmės Tiesa yra centrinė konstitucinį saugumą Latvijoje užtikrinanti institucija – ji vykdo konstitucinę kontrolę ir sprendžia, ar įstatymai bei kiti norminiai aktai atitinka Satversmę. Konstitucinio saugumo aspektu tai ypač svarbu tais atvejais, kai teisės aktai priimami reaguojant į vidaus saugumo grėsmes ar ekstremalias situacijas. Bendrieji teismai taip pat atlieka svarbų vaidmenį konstitucinio saugumo užtikrinime: jie vertina konkrečių vykdomosios valdžios sprendimų teisėtumą, įskaitant sprendimus, susijusius su viešąja tvarka, migracija, policijos veiksmais ar ekstremaliomis priemonėmis. Pagal Satversmės 85 straipsnį „Latvijoje turi būti Konstitucinis Teismas, kuris, pagal įstatymu nustatytą savo kompetenciją, nagrinės bylas, susijusias su įstatymų atitiktimi Konstitucijai <...>. Konstitucinis Teismas turi teisę pripažinti įstatymus ar kitus teisės aktus arba jų dalis negaliojančiais“.

J. Pleps pabrėžia, kad krizės metu teismai turi ne tik vertinti teisės aktų formalią atitiktį, bet ir saugoti teisinės valstybės tęstinumą¹¹. Taigi Latvijos teisminė valdžia, įskaitant Satversmės Tiesą, atlieka esminį konstitucinio saugumo vaidmenį, užtikrindama teisės viršenybę, pagrindinių teisių apsaugą ir politinės valdžios veiksmų kontrolę, ypač sprendžiant klausimus, susijusius su vidaus saugumu ir ekstremaliomis situacijomis.

¹⁰ PLEPS, Jānis (2025). Nacionālās drošības argumenti ārkārtas situācijās: sargājot tiesisku valsti. Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 31, 2025, 74–76 lpp.

¹¹ PLEPS, Jānis (2025). Nacionālās drošības argumenti ārkārtas situācijās: sargājot tiesisku valsti. Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 31, 2025, 74–76 lpp.

3.3. Respublikos Prezidento įgaliojimai ir užsienio politika

Latvijos Respublikos Prezidentas eina nacionalinių ginkluotųjų pajėgų vyriausiojo vado pareigas (Satversmės 42 straipsnis), užtikrindamas tiesioginę gynybos pasirengimo priežiūrą. Karo metu Prezidentas skiria Vyriausiąjį vadą ir gali duoti reikalingus įsakymus valstybės karinei gynybai, jei paskelbiamas karas arba įvyksta invazija (Satversmės 42 ir 44 straipsniai). Karo paskelbimas reikalauja Saeimos sutikimo (43 straipsnis), todėl Prezidento veiksmai nėra vienpusiški. Prezidentas taip pat siūlo Saeimai kandidatus į Nacionalinių ginkluotųjų pajėgų vadus ir pirmininkauja Nacionalinio saugumo tarybai, teikdamas strateginę įžvalgą, tačiau neturėdamas operatyvinės kontrolės¹². Prezidento dalyvavimas teisėkūros procese apima Saeimos priimtų įstatymų paskelbimą per 10–21 dieną nuo gavimo; įstatymai įsigalioja po 14 dienų, jei nenustatyta kitaip (Satversmės 69 straipsnis). Prezidentas gali sustabdyti paskelbimą iki dviejų mėnesių arba prašyti Saeimos persvarstyti įstatymą per 10 dienų (Satversmės 71 ir 72 straipsniai), taip sudarydamas galimybę patikrinti įstatymų tinkamumą prieš įsigaliojimą. Latvijos Prezidentas taip pat veikia kaip pagrindinis valstybės atstovas tarptautiniuose santykiuose (Satversmės 41 straipsnis): jam priklauso aukšto lygio diplomatinį susitikimų vedimas, užsienio dignitorių priėmimas ir oficialių valstybinių vizitų vykdymas, koordinuojant veiksmus su Vyriausybe. Taigi Latvijos Prezidentas, vykdydamas gynybos, įstatymų skelbimo ir tarptautinės politikos funkcijas, užtikrina konstitucinį valstybės saugumą ir teisės viršenybę.

4. Lyginamoji Baltijos valstybių konstitucinių saugumo pagrindų analizė

Atlikta trijų Baltijos valstybių konstitucinių saugumo pagrindų analizė rodo, kad nors visos jos remiasi tais pačiais konstituciniais principais (valdžių padalijimo, teisės viršenybės, suvereniteto), institucinė šių principų realizacija pasižymi nacionaliniais ypatumais. Žemiau pateikiamoje 1 lentelėje apibendrinami pagrindiniai trijų valstybių konstitucinių saugumo pagrindų bruožai pagal tas pačias institucijų grupes.

Lyginamoji analizė atskleidžia, kad Lietuvos modelyje dominuoja institucinės pusiausvyros ir valdžių padalijimo principo akcentavimas, Latvijos – parlamentinės kontrolės ir teisinės valstybės viršenybės pabrėžimas, Estijos – konstitucinės priežiūros koncentracija Aukščiausiąjame Teisme ir parlamentinis konstitucinio saugumo pagrindo formavimas. Šie ypatumai leidžia teigti, kad nors trijų valstybių konstitucinio saugumo doktrinos nukreiptos į tą patį tikslą – konstitucinės santvarkos apsaugą, jų institucinės priemonės skiriasi.

¹² Grokipedia (2026-01-23). President of Latvia [Didysis kalbos modelis]. https://grokipedia.com/page/President_of_Latvia?utm.

1 lentelė. Baltijos valstybių konstitucinių saugumo pagrindų lyginamoji apžvalga
(sudaryta autorių)

	Lietuva	Latvija	Estija
Vidaus politika (parlamentas ir vykdomoji valdžia)	Vyriausybė garantuoja valstybės saugumą ir viešąją tvarką (Konstitucijos 94 str.); Seimas skelbia karo ir nepaprastąją padėtį, mobilizaciją (67 str. 20 d.).	Saeima nustato vidaus saugumo politikos teisinius pagrindus; Ministrų kabinetas koordinuoja policijos, saugumo tarnybų ir civilinės gynybos veiklą, tačiau veikia parlamentinės kontrolės sąlygomis.	Vyriausybė (Valitsus) ir Parlamentas (Riigikogu) gina valstybės sienų vientisumą, suverenitetą bei viešąją tvarką, kovoja su korupcija, ekstremizmu, organizuotu nusikalstamumu, priešiškų subjektų veikla.
Teisminės valdžios vaidmuo užtikrinant konstitucinį saugumą	Konstitucinis Teismas (Konstitucijos 102 str.) vykdo konstitucinę kontrolę ir užtikrina valdžių padalijimo principo (5 str.) veikimą – tai esminė konstitucinio saugumo garantija.	Satversmės Tiesa (Satversmės 85 str.) tikrina norminių aktų atitiktį Satversmei; bendrieji teismai užtikrina vykdomosios valdžios sprendimų teisėtumą, ypač ekstremaliųjų situacijų metu.	Aukščiausiasis Teismas (Riigikohus), atlikdamas ir konstitucinio teismo funkciją (Konstitucijos 3, 4, 15 str.), užtikrina valdžių padalijimo bei teisės viršenybės principus.
Respublikos Prezidento įgaliojimai ir užsienio politika	Prezidentas (Konstitucijos 84, 135 str.) sprendžia pagrindinius užsienio politikos klausimus, skelbia nepaprastąją padėtį, vetuoja įstatymus, skiria aukščiausius pareigūnus.	Prezidentas yra ginkluotųjų pajėgų vyriausiasis vadas (42 str.), promulguoja įstatymus su atidėjimo teise (69, 71, 72 str.), atstovauja valstybei tarptautiniuose santykiuose (41 str.).	Prezidento funkcijos daugiausia reprezentacinės ir kontrolinės (Konstitucijos 107 str.) – gali grąžinti įstatymą Riigikogu arba kreiptis į Aukščiausiąjį Teismą; atstovauja valstybei tarptautiniuose santykiuose.

5. Baltijos valstybių konstitucinių saugumo pagrindų raiška pozicijose dėl aktualių tarptautinių saugumo klausimų

Antroje analizės dalyje siekiama funkciniu metodu atskleisti, kaip ankstesniuose skyriuose nagrinėti konstituciniai saugumo pagrindai – ypač tarptautinės teisės principų laikymasis, suvereniteto bei teritorinio vientisumo apsauga – pasireiškia praktinėse Baltijos valstybių pozicijose dėl aktualiausių tarptautinių saugumo klausimų. Pasirinkti trys atvejai: Rusijos karinė agresija prieš Ukrainą, Izraelio–Palestinos konfliktas ir diskusija dėl Grenlandijos statuso. Šie atvejai pasirinkti dėl skirtingo poveikio Baltijos valstybių saugumo aplinkai (tiesioginė regioninė grėsmė, tolimas konfliktas su teisinėmis pasekmėmis, sąjungininkų teritorinio suvereniteto klausimas), o analizė grindžiama oficialių valstybės institucijų ir aukščiausių pareigūnų pareiškimais.

5.1. Lietuvos pozicija

Lietuva Rusijos karinę agresiją prieš Ukrainą vertina kaip neteisėtą ir ilgalaikę grėsmę tarptautinei tvarkai, Europos ir nacionaliniam saugumui, ypač dėl galimų platesnių karinių veiksmų prieš NATO valstybes, hibridinių grėsmių bei energetinio ir kibernetinio spaudimo. 2024 m. Lietuva su Ukraina pasirašė saugumo bendradarbiavimo sutartį, kuria įsipareigojo teikti ilgalaikę paramą Ukrainos saugumui ir gynybai, bei laiko Ukrainos pergalę ir jos integraciją į Europos Sąjungą bei transatlantines struktūras savo nacionalinio saugumo prielaida¹³.

Izraelio–Palestinos ginkluoto konflikto kontekste Lietuva remia dviejų valstybių sprendimą, ragina šalį siekti takaus susitarimo laikantis tarptautinės teisės, pabrėžia humanitarinės krizės Gazos ruože mastą bei būtinybę užtikrinti, kad humanitarinė pagalba pasiektų civilius gyventojus, taip pat akcentuoja dialogo ir deeskalacijos mechanizmų svarbą.

Reaguodama į Jungtinių Amerikos Valstijų pareiškimus dėl Grenlandijos, Lietuva laikosi pozicijos, grindžiamos teritorinio suvereniteto ir tarptautinės teisės principais. Užsienio reikalų ministras K. Budrys yra pažymėjęs, kad Lietuva nestoja nė vienos pusės JAV ir kitų sąjungininkų ginče dėl Grenlandijos, tačiau aiškiai pasisako už tarptautinės teisės laikymąsi ir sąjungininkų ginčų sprendimą pagal NATO įsipareigojimus¹⁴. Lietuvos Respublikos Prezidentas taip pat pabrėžia suvereniteto apsaugą kaip pagrindinį tarptautinių santykių principą, ypač kalbant apie NATO narės teritoriją.

¹³ Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl bendradarbiavimo saugumo srityje (2024). Teisės aktų registras, 2024, 31-00031.

¹⁴ SKĖRYTĖ, Jūratė (2025-02-03). Lithuanian FM says Greenland issue must be solved „within international law“. LRT [interaktyvus]. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2476585/lithuanian-fm-says-greenland-issue-must-be-solved-within-international-law>.

5.2. Latvijas pozīcija

Latvija griežtai smērka Rusijas agresiju pret Ukrainu kā tarptautinās tiesās pārkāpumu, remia Ukrainas suverenitāti ir teritoriņo viēntisumu, teikia ilgalaikā karinā, politinā ir humanitarinā paramā bei palaiko Ukrainas narystēs Europos Sājungojā ir NATO siekios. Latvijos uzsienio reikalų ministerija pabrēžia, kad Rusijos veiksmus 1991–1992 m. sienų atžvilgiu Ukrainos teritorijoje laiko tiesēs pārkāpumu, o Rusijos organizuotus „referendumus“ – neteisētais ir negaliojančiais¹⁵. Latvija ir Ukraina yra pasirašiusios ilgalaikēs saugumo ir paramos susitarimā, kuriuo Latvija įsipareigoja teikti Ukrainai paramā ir palaiko jos narystēs Europos Sājungojā bei NATO siekios

Latvijos Saeima taip pat pabrēžia Ukrainos teisę gintis pagal Jungtinių Tautų Chartiją¹⁶.

Grenlandijos klausimu Latvija laikosi pozicijos, kad ši teritorija yra neatsiejama Danijos Karalystēs dalis, kartu akcentuodama kolektyvinio saugumo svarbā. Latvijos gynybos ministras A. Sprūds yra pasakęs: „Kolektyvinis saugumas yra labai svarbus <...>. Bet tuo pačiu svarbu, žinoma, dar kartā pabrēžti, kad Grenlandija yra neatsiejama Danijos Karalystēs dalis“¹⁷.

Izraelio–Palestinos konflikto atžvilgiu Latvija pripažįsta palestiniečių teisę į savarankiškā apsisprendimā, tačiau laikosi nuomonēs, kad Palestinos valstybēs pripažinimas galimas tik derybų pagrindu, laikantis tarptautinių standartų, ir nuosekliai remia dviejų valstybių sprendimā. Latvijos nuolatinė atstovė Jungtinēs Tautose S. Pavluta-Deslandes teigė, kad „Latvija susilaikė balsuojant dėl rezoliucijos „Dėl naujų Jungtinių Tautų narių priėmimo“, nes mes ir toliau laikomēs nuomonēs, kad oficiali Palestinos valstybēs pripažinimo procedūra turėtų būti vykdoma tik derinamų susitarimų pagrindu, atsižvelgiant į tarptautinius standartus. Latvija pripažįsta Palestinos žmonių teisę į savarankiškā apsisprendimā, įskaitant teisę į jų nepriklausomā Palestinos valstybę. Latvija ir toliau remia dviejų valstybių sprendimā – Izraelį ir Palestinā, gyvenančias šalia viena kitos taikoje ir saugumo sąlygomis pripažintose sienose, remiantis iki 1967 m. sienomis, siekiant užtikrinti tvariā taikā“.

¹⁵ Latvian public media (2025-03-16). Latvia provides reminder that Crimea is in Ukraine [interaktyvus]. <https://eng.lsm.lv/article/politics/diplomacy/16.03.2025-latvia-provides-reminder-that-crimea-is-in-ukraine.a591714/>.

¹⁶ Agreement between Ukraine and the Republic of Latvia on long-term support and security commitments (2024-04-11). Office of the President of Ukraine [interaktyvus]. <https://www.president.gov.ua/en/news/ugoda-mizh-ukrayinoyu-ta-latvijaskoyu-respublikoyu-pro-dovgos-90189>.

¹⁷ TIDEY, Alice (2026-01-16). US–Denmark spat over Greenland „not the end“ of NATO, says Latvian defence minister. INKL [interaktyvus]. <https://www.inkl.com/news/us-denmark-spat-over-greenland-not-the-end-at-all-of-nato-says-latvian-defence-minister>.

5.3. Estijos pozicija

Estija, turinti istorinės patirties su Rusijos agresija, nuosekliai ir griežtai smerkia Rusijos veiksmus Ukrainoje. Tai patvirtina Riigikogu priimti pareiškimai ir Estijos bei Ukrainos vyriausybių bendri dokumentai, kuriuose pabrėžiamas Ukrainos suverenitetas, teritorinis vientisumas ir tarptautinės teisės principai, taip pat akcentuojama, kad trečiosios valstybės neturi veto teisės dėl Ukrainos narystės NATO ar Europos Sąjungoje¹⁸. Oficialiame Estijos Vyriausybės ir Ukrainos Vyriausybės bendrame pareiškime Estija patvirtina paramą Ukrainos suverenitetui ir teritoriniam vientisumui bei tarptautinės teisės principams

Šis bendras pareiškimas pasirašytas Estijos ir Ukrainos ministrų pirmininkų 2024 m. balandžio 3 d¹⁹.

Izraelio–Palestinos konflikto atžvilgiu Estija taip pat remia dviejų valstybių sprendimą, tačiau pabrėžia, kad Palestinos valstybės pripažinimas galimas tik tuo atveju, jei būtų pripažįstama Izraelio teisė egzistuoti. Kaip yra pažymėjęs Riigikogu narys E.-N. Kross, „Estija remia vadinamąjį dviejų valstybių sprendimą. Tačiau tam, kad jis veiktų, abi pusės turi priimti dviejų valstybių galimybę. Šiuo metu didelė dalis palestiniečių nenori dviejų valstybių sprendimo, jie nori vienos valstybės sprendimo – nuo upės iki jūros – be Izraelio. Kol jie nepripažįsta Izraelio egzistavimo, manau, kad Estija negali pripažinti jų valstybės. Tačiau jei tai pasikeistų – be abejo“²⁰.

Diskusijų dėl Grenlandijos kontekste Estija aiškiai išreiškė palaikymą Danijos teritoriniam vientisumui ir suverenitetui, pabrėždama, kad sprendimai dėl Grenlandijos statuso priklauso tik Danijai ir pačiai Grenlandijai. Estijos užsienio reikalų ministras M. Tsahkna pažymėjo: „Estija tvirtai stovi už Danijos teritorinį vientisumą ir suverenitetą ir pabrėžia, kad klausimai dėl Grenlandijos yra sprendžiami tik Danijos ir Grenlandijos pačių. Tai yra pagrindinis tarptautinės teisės principas, kurio mes tikimės, kad visos valstybės gerbs“²¹.

Apibendrinant, visos trys Baltijos valstybės savo pozicijomis dėl aptartų tarptautinių saugumo klausimų nuosekliai įgyvendina anksčiau aptartus konstitucinius principus – tarptautinės teisės viršenybę, suvereniteto ir teritorinio vientisumo apsaugą bei valdžių padalijimo principą formuojant užsienio politiką. Tai patvirtina,

¹⁸ Estijos Respublikos Riigikogu 2022 m. sausio 18 d. parlamentinis pareiškimas „In support of the territorial integrity of Ukraine“. Riigikogu.ee, 2022.

¹⁹ Estijos Respublikos ir Ukrainos ministrų pirmininkų 2024 m. balandžio 3 d. bendras politinis pareiškimas „Joint statement by Prime Minister of the Republic of Estonia Kaja Kallas and Prime Minister of Ukraine Denys Shmyhal“. Republic of Estonia Government, 2024.

²⁰ SAMOS, Anvar (2025-09-24). MP: It's time Estonia formed a stance on Palestine. ERR News [interaktyvus]. <https://news.err.ee/1609810629/mp-it-s-time-estonia-formed-a-stance-on-palestine>.

²¹ VINGILIS, Vakar (2026-01-05). Baltic FMs express support for Denmark following Trump's threats to take Greenland. LRT [interaktyvus]. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2797132/baltic-fms-express-support-for-denmark-following-trump-s-threats-to-take-greenland>.

kad konstituciniai saugumo pagrindai veikia ne tik vidaus, bet ir užsienio politikos lygmeniu.

Išvados

1. Visų trijų Baltijos valstybių – Lietuvos, Latvijos ir Estijos – konstituciniai saugumo pagrindai grindžiami tais pačiais konstituciniais principais: demokratinės santvarkos apsauga, valdžių padalijimu, teisės viršenybe bei suvereniteto ir teritorinio vientisumo užtikrinimu. Šie principai konstitucinėje doktrinoje formuoja konstitucinio saugumo turinį, kuris neapsiriboja vien karine ar policine dimensija.
2. Lyginamoji analizė atskleidžia, kad institucinė konstitucinio saugumo realizacija trijose valstybėse skiriasi: Lietuvoje konstitucinio saugumo modelyje pabrėžiama institucijų (Seimo, Vyriausybės, Prezidento, Konstitucinio Teismo) tarpusavio pusiausvyra ir valdžių padalijimo principo apsauga; Latvijoje – parlamentinės valios viršenybė, Ministrų kabineto veiklos kontrolė ir Satversmės Tiesos vykdoma konstitucinė priežiūra; Estijoje – konstitucinės priežiūros koncentracija viename Aukščiausiąjame Teisme (Riigikohus), atliekančiame ir konstitucinio teismo funkciją, bei reprezentacinis, tačiau kontrolinis Prezidento vaidmuo. Šie skirtumai leidžia kalbėti apie tris artimus, bet ne tapačius Baltijos konstitucinio saugumo modelius.
3. Funkcinis konstitucinių saugumo pagrindų vertinimas tarptautinių saugumo klausimų plotmėje rodo, kad trijų valstybių oficialios pozicijos dėl Rusijos agresijos Ukrainoje, Izraelio–Palestinos konflikto ir Grenlandijos statuso yra nuosekliai grindžiamos tomis pačiomis konstitucinėmis vertybėmis – tarptautinės teisės viršenybe, suvereniteto ir teritorinio vientisumo apsauga bei sąjunginiu solidarumu NATO ir Europos Sąjungos rėmuose. Tai patvirtina, kad konstituciniai saugumo pagrindai veikia ne tik kaip vidaus konstitucinės santvarkos apsaugos garantija, bet ir kaip užsienio politikos pozicijų formavimo norminis pagrindas.

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai

Tarptautiniai ir regioniniai aktai

Jungtinių Tautų Chartija (1945). Valstybės žinios, 2002, 15-557.

Nacionaliniai aktai

Lietuvos Respublikos Konstitucija. Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume. Valstybės žinios, 1992, 33-1014.

Latvijos Respublikos Konstitucija (Satversme). Latvijos Respublikos Steigiamojo Seimo priimta 1922 m. vasario 15 d. Likumi, 1922, Nr. 48-42221.

Estijos Respublikos Konstitucija. Estijos Respublikos piliečių priimta 1992 m. birželio 28 d. referendume. Riigi Teataja, RT 1992, 26, 349.

Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimas Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“. Valstybės žinios, 2002, 56-2233.

Estijos Respublikos užsienio santykių įstatymas. 2006 m. birželio 15 d. Riigi Teataja, RT I 2006, 32, 248.

Lietuvos Respublikos ir Ukrainos sutartis dėl bendradarbiavimo saugumo srityje (2024). Teisės aktų registras, 2024, 31-00031.

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencija dėl konstitucinio teisinės valstybės principo. Prieiga per internetą: <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.

Estijos Respublikos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. gruodžio 7 d. nutarimas. Riigikohus, 3-4-1-22-09.

Specialioji literatūra

PLEPS, Jānis (2022). Sabiedrības drošība. Jurista Vārds, 2022-02-15, Nr. 7 (1221), 104–105 lpp.

PLEPS, Jānis (2025). Nacionālās drošības argumenti ārkārtas situācijās: sargājot tiesisku valsti. Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 31, 2025, 74–76 lpp.

PLEPS, Jānis (red.) (2022). The Constitutional Court of the Republic of Latvia. Ryga: Latvijos universiteto leidykla. Prieiga per internetą: https://www.apgads.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Konferences/2022/iscflul-8-1/iscflul.8.1.01-pleps.pdf.

PUKENAS, Robertas (2017). The Strategy of Lithuanian State Security in the 21st Century. European Scientific Journal, ESJ, 2017-07-31.

Pašaizsargājošās demokrātijas princips Latvijas tiesiskajā sistēmā. Augstākās Tiesas Biļetens, Nr. 27. Prieiga per internetą: <https://www.at.gov.lv/en/par-augstako-tiesu/augstakas-tiesas-biletens/augstakas-tiesas-biletens-nr-27/pasaizsargajosas-demokratijas-princips-latvijas-tiesiskaja-sistema>.

Kiti šaltiniai

EU debates (n.d.). Territorial Integrity Is Untouchable – Lithuania's President Gitanas Nausėda Stands Firm for Denmark! [Facebook paskyra]. <https://www.facebook.com/reel/25607231982253218>.

Grokikipedia (2026-01-23). President of Latvia [Didysis kalbos modelis]. https://grokipedia.com/page/President_of_Latvia.

IGORIUS, Algirdas (2015-08-31). D. Žalimas: politikų iniciatyvos primena nostalgiją sovietų laikams. Delfi [interaktyvus]. <https://www.delfi.lt/news/daily/law/d-zalimas-politiku-iniciatyvos-primena-nostalgija-sovietu-laikams-68867478>.

Latvian public media (2025-03-16). Latvia provides reminder that Crimea is in Ukraine [interaktyvus]. <https://eng.lsm.lv/article/politics/diplomacy/16.03.2025-latvia-provides-reminder-that-crimea-is-in-ukraine.a591714/>.

- Lithuanian Ministry of Foreign Affairs (n.d.). Lithuania supports the two-state solution – Israel and Palestine living side by side in peace. <https://eu.mfa.lt/en/news/45/lithuania-supports-the-two-state-solution-israel-and-palestine-living-side-by-side-in-peace-lithuanian-foreign-minister-says-3928>.
- Republic of Estonia Government (2023). National Security Concept of Estonia. https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/documents/2025-01/Eesti%20julgeolekupoliitika%20alused_eng_22.02.2023.pdf.
- Riigikogu (2022). The Riigikogu adopted a statement in support of the territorial integrity of Ukraine. <https://www.riigikogu.ee/en/press-releases/others/the-riigikogu-adopted-a-statement-in-support-of-the-territorial-integrity-of-ukraine/>.
- Saeima (2022). Saeima strongly condemns the military aggression and wide-scale invasion by Russia into Ukraine. <https://www.saeima.lv/en/news/saeima-news/30648-saeima-strongly-condemns-the-military-aggression-and-wide-scale-invasion-by-russia-into-ukraine>.
- SAMOS, Anvar (2025-09-24). MP: It's time Estonia formed a stance on Palestine. ERR News [interaktyvus]. <https://news.err.ee/1609810629/mp-it-s-time-estonia-formed-a-stance-on-palestine>.
- SKĒRYTĒ, Jūrātē (2025-02-03). Lithuanian FM says Greenland issue must be solved „within international law“. LRT [interaktyvus]. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2476585/lithuanian-fm-says-greenland-issue-must-be-solved-within-international-law>.
- TIDEY, Alice (2026-01-16). US–Denmark spat over Greenland „not the end“ of NATO, says Latvian defence minister. INKL [interaktyvus]. <https://www.inkl.com/news/us-denmark-spat-over-greenland-not-the-end-at-all-of-nato-says-latvian-defence-minister>.
- VINGILIS, Vakarīs (2026-01-05). Baltic FMs express support for Denmark following Trump's threats to take Greenland. LRT [interaktyvus]. <https://www.lrt.lt/en/news-in-english/19/2797132/baltic-fms-express-support-for-denmark-following-trump-s-threats-to-take-greenland>.
- Krašto apsaugos ministerija. Strateginės nuostatos. <https://kam.lt/strategines-nuostatos/>.